

Irena Rožman: *Peč se je podrla!: kultura rojstva na slovenskem podeželju v 20. stoletju.* Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2004, 171 str. : ilustr. (Knjižnica glasnika SED; 36)

Delo drage kolegice Irene Rožman spremljam še iz časov, ko sva začenjali vsaka svojo "etnološko pot". Vseskozi občudujem njeno vztrajnost, ustvarjalno in delovno energijo, saj orje ledino na področju raziskav o rodnostnem vedenju ter dejavnosti babištva na Slovenskem. Te so bile doslej posredno vključene predvsem v raziskave šeg življenjskega kroga in družinsko-sorodstvenih vezi. Irena Rožman jih je pod pojmom kulture rojstva začela raziskovati kot samostojne pojave. Povezuje jih z raziskavami o demografskih gibanjih populacije in jih razlaga s pomočjo socio-ekonomskih in kulturnih dejavnikov v okolju izbranega prostora in časa. Ker torej vem, kako dobro je raziskala in spoznala obravnavano in širšo tematiko, sem se njenega monografskega prvenca iskreno razveselila.

Peč se je podrla! tematsko in krajevno izhaja iz avtoričine doktorske disertacije "Spolno življenje in kultura rojstva na Dolenjskem od 2. polovice 19. stoletja do 2. svetovne vojne", kjer je raziskovala območje župnije Velike Brusnice pri Novem mestu. Pričujočo knjigo, ki bralca s svojim načinom pripovedovanja izredno pritegne, a z realističnim pristopom, ki temelji na dejstvih brez olepšav, vzbuja tudi nelagodje, sem osebno doživljala na več nivojih. Nemogoče mi je bilo kot ženski, ženi in materi ter nenazadnje etnologinji, knjigo prebrati enoznačno. Nehote sem primerjala svoje izkušnje z vlogami "nastopajočih" žensk v njihovih različnih trenutkih doživljanja sebe kot ženske, žene, matere, večje ali manjše kmetice, od katere je odvisno preživetje družine. Ob delu na polju, v hlevu in skrbi za družino ter celotno gospodinjstvo so bile neprestano sredi dela – tako so tudi nosile in rojevale otroke. To se je dogajalo ponavadi brez točnega vedenja, kaj se v nosečnosti in med porodom dogaja in kdaj točneje lahko pričakujejo porod. Nanj so se skromno pripravile, mnogokrat so imele ob prihodu šolanih ali nešolanih (neizprašanih) babic, tašč, mam, sosed ali drugih izkušenih žensk, ki so jim pri porodu pomagale, pristavljeno le vročo vodo in eno ali dve plenici. Dogajalo se je, da jih je porod presenetil (vse pričevalke so namreč "delale kuker pret" in "do zadnjega"), tako da so rodile tudi povsem brez pomoči. In se takoj za tem spet znašle v vrvežu vsakdanjika, kjer nega, dojenje in varovanje otroka, kljub prirojenim materinskim vzgibom, niso bili na prvem mestu. Življenje v krajih, ki jih spoznavamo preko življenja nosečnic, porodnic in babic, nam slika podoba, ki prikazuje tradicionalno delitev dela ne glede na stanje ženske, nizko bivanjsko, oblačilno, higiensko in prehrabeno raven ter gmotne razmere, kjer so se otroci rojevali in preživeli v, za današnje čase, nemogočih razmerah. S tem spoznavamo, zakaj vse je bilo ogroženo življenje porodnic in dojenčkov in zakaj toliko otrok ni preživelo prvega leta življenja. Predvsem pa razumemo, zakaj so ženske tako hitro zamenjale porod doma za porod v porodnišnici, kjer so bile "pogljajštrane", tako one kot novorojenčki, vsaj nekaj dni po porodu. S tem je bila odpravljena vsaj kakšna izmed stisk, v katerih so neprestano živele.

Zopet nehote, vendar z vedno prisotno zavestjo, da se je vse povedano na časovni premici dogajalo še "včeraj", razmišljam, da je večina starejših žensk, ki sem jih poznala kot otrok in mladostnica, rodila svoje otroke v zavetju svojih domov; tako so se rodili tudi moji starši. Pri tem so jim pomagale babice in domačinke, ki sem jih prav tako poznala. Vendar se o tem takrat ni govorilo. Tisočletja kulture rojevanja na domu je od konca druge vojne do začetka šestdesetih let 20. stoletja povsem potihlo in hitro zamenjalo veliko bolj nam znano in uzaveščeno rojevanje pod strokovnim medicinskim nadzorom v porodnišnici. Izviram iz primorskega podeželja in poznam le eno žensko, ki se je v šestdesetih letih še rodila doma, kot peti otrok. A že njen dve leti mlajši brat je prijoval na svet v porodnišnici!

478 Kaj nam torej Irena Rožman odkriva in sporoča s Pečjo, ki se je podrla!? Eno od glavnih sporočil je gotovo to, da je pri svojih raziskavah ujela še zadnji vlak, na katerem se peljejo ženske in babice, ki so osebno izkusile porod doma in okoliščine, ki so ga pogojevale. Ker je ta čas nepreklicno minil, je njeno delo izredno dragoceno. Dragocena so še zadnja pričevanja o normah, ki so jih nosečnice in mlade matere v skrbi za dobrobit otroka verno upoštevale. Velja opozoriti tudi na pomembnost raziskave s stališča zgodovine strokovne babiške službe, ki se je poskušala uveljaviti z boljšim znanjem in sposobnostmi, kot so ga imele tradicionalne porodne pomočnice. Pri tem so imele nemalo težav, saj so podeželske ženske izredno zaupale "modrim ženskam" (nešolanim babicam) in so jih klicale na pomoč pri porodih vse do splošne uveljavitve porodnišnic.

Skozi knjigo, kjer velik del vsebine z zanimivo domačo govorico pripovedujejo informatorke na terenu, spoznavamo, kako velik delež raziskave sloni na terenskem delu, katerega pričevalnost Irena Rožman izredno spretno in strokovno vpleta v še številne druge razpoložljive vire ter lastna dognanja. Proučevala je primerjalno literaturo drugih strok in tujo etnološko, antropološko in demografsko literaturo, s katero je nedvomno odkrivala možnosti in širila obzorje lastnih raziskav. S tem je tudi lažje teoretsko opredelila predmet svoje večplastne raziskave. Pregledovala, raziskovala in s primerjalno metodo je usklajevala vire iz matičnih knjig in ljudskih štetij. Iz franciscejskega katastra je spoznavala gospodarske osnove za življenje ljudi na območju župnije Velike Brusnice. Vzporedno se je naslonila na relevantne zapise spominov treh babic z različnih koncev slovenskega etničnega ozemlja, obdelala je strokovna poročila zdravnikov in babic za novomeško okrožje. Raziskala je publicistične vire, ki so tako krajevno kot tematsko povezani z dejavnostjo babištva in problematiko rojstva. Poleg tega je kot normativne vire upoštevala še dostopne babiške učbenike. Pri svojih raziskavah se je torej uravnoteženo opredeljevala tako za kvalitativno kot kvantitativno metodo, saj meni, da se neizbežno dopolnjujeta. Številke, značilne za historično demografijo, pomenijo splošnost in oživijo šele, ko vanje dihne beseda informatorjev, oboje pa Rožmanova povezuje v smiselno celoto. Pričevanja informatork so torej podajanja dejstev, povezanih s porodom in babiško službo v času med obema vojnama in še v desetletju po njej ter s prehodom na rojevanje v porodnišnicah. Z današnjega gledišča težke razmere, v katerih so se spočenjali, rojevali in odraščali otroci v velikobrusniški župniji, popolnoma razgrnejo

resničnost in opravijo z vsako iluzijo mističnosti in v tančico zavite, predvsem pa mnogokrat idealizirane podobe rojevanja doma. Rožmanova je izrazito objektivna raziskovalka, znanstvenica in opazovalka, ki je pri raziskavi niso oplazili ne patetika ne feministični nazori današnjih dni. Zanimivo je zato tudi njeno razmejevanje med normalnim in izjemnim, ki je s poznavanjem le današnjega življenja nemogoče. Ireni Rožman je to, s pomočjo primerjave z vsemi raziskanimi viri in s poznavanjem celotnega načina življenja in mišljenja kmečkega človeka v prvi polovici 20. stoletja, seveda izjemno dobro uspelo.

Barbara Sosič